

İlham Əliyev: postmüharibə dövrünün memarı

VI MƏQALƏ

Siyasət ictimai nəbzın döyüntüsüdür.

Uendell Fillips

Postmüharibə dövrünün arxitekonikası

Bundan öncəki məqalənin yekun tezi – Prezident İlham Əliyevin yeni tarixi mərhələnin siyasi və geosiyasi konturlarını və böyük güclərin regional maraqlarının milli maraqlar fonunda yeni nisbətini müəyyənləşdirməsinin faktiki olaraq, postmüharibə dövrünün “geosiyasi konstruksiyası”nın nüvəsini təşkil etməsi ilə bağlı idi. Milli ideyanın dövlət başçısı tərəfindən məzmununun bəyan edilməsi ilə postmüharibə dövrünün regional miqyasda tam mənzərəsi aydın olacaqdır.

İndi biz yeni tarixi mərhələnin siyasi və geosiyasi konturlarının və böyük güclərin regional maraqlarının milli maraqlar fonunda yeni nisbətini müəyyənləşdirilməsinin qarşılıqlı əlaqəsində Cənubi Qafqazın geosiyasi arxitekturasının başlıca özəlliyinin fəlsəfi və siyasi-nəzəri tərəflərinə nəzər salaq.

Vurğulanan iki mühüm geosiyasi faktorun sıx əlaqəsini ifadə edən ümumi tendensiyalar artıq mövcuddur. Onlar Şərq-Qərb və Şimal-Cənub marşrutları üzrə enerji və nəqliyyat-logistika layihələrinin yeni səviyyədə geosiyasi dinamikanı nəzərə alaraq qarşılıqlı əlaqələrinin yaratdığı sinergetik effektlə bağlıdır. Həmin sinerqizm Cənubi Qafqazın sülh, əməkdaşlıq və təhlükəsizliyin vəhdəti fonunda postmüharibə dövrünün arxitekonikasını müəyyən edir. Burada “arxitekonika” termini postmüharibə dövrünün struktur-funksional qanunauyğunluqlarının fəlsəfi ifadəsidir. Bundan sonrakı təhlilimizə bu tezis əsasında davam edəcəyik.

Yəni: birincisi, Azərbaycan Prezidenti postmüharibə dövrünün arxitekonikasının başlıca məqamlarını artıq müəyyən etmişdir. İkincisi, yeni tarixi mərhələdə milli ideyanın məzmununu Prezident bəyan edəndən sonra, ümumi mənzərə tamamilə aydın olacaqdır. Üçüncüsü, hazırkı mərhələdə vurğulanan iki yeni faktorun qarşılıqlı əlaqəsi regional və regionüstü miqyaslarda özünün konkret təsdiqini tapmaqdadır. Dördüncü, həmin təsdiq konkret olaraq Şərq-Qərb və Şimal-Cənub marşrutları üzrə baş verən yeni proqram xarakterli layihələrin məzmununda özünü göstərməkdədir. Sonuncu tezis təsdiqi üzərində dayanacaq.

Şərq-Qərb nəqliyyat və enerji dəhlizi

Azərbaycan Prezidenti gərgin rəqabət şəraitində Şərq-Qərb nəqliyyat və enerji marşrutunun Cənubi Qafqaz, Mərkəzi Asiya, Uzaq Şərq (əsasən Çin) və Avropa miqyasında geosiyasi rolunun saxlanması nail olmuşdur. Bunun üçün İlham Əliyev həm müstəqil dövlətin lideri, həm Türk Dövlətlər Təşkilatının aparıcı siyasətçilərindən biri, həm də Qoşulma Hərəkatının sədri kimi siyasi-diplomatik fəaliyyətini üzvi surətdə əlaqələndirə bildi. Bu əlaqələndirmə fərdi müstəqil liderliklə təşkilat miqyasında təşəbbüskar

və fəal siyasətçi funksiyalarının vəhdəti formasında reallaşdırılmışdır. Nəticədə İlham Əliyev Azərbaycanın fərdi təşəbbüs planlarını Orta Dəhliz çərçivəsində TDT və Qoşulma Hərəkatı miqyaslarında qarşılıqlı fayda verən proqram statusuna transformasiya etmiş və onu çoxlu sayda ölkənin milli təhlükəsizliyi ilə əlaqələndirmişdir. Nəticədə İlham Əliyevin təşəbbüsləri enerji təhlükəsizliyi məsələsini regional və regionlararası səviyyədə proses iştirakçılarının hər biri üçün faydalı olan müstəviyə cəlb etmişdir. Siyasi olaraq maraqlı olan cəhətlərdən biri ondan ibarətdir ki, İlham Əliyev diplomatik məharətlə çox ziddiyyətli Avropa-Şərq münasibətlərini ziddiyyətsiz bir məcraya yönəldə bildi (nəqliyyat-logistika və enerji aspektləri nəzərdə tutulur).

Bundan başqa, Rusiya məsələsini çox konstruktiv surətdə İlham Əliyev vurğulanan planlara daxil edə bildi. Nəticədə Moskva həm maneəçilik davranışlardan çəkinmiş, həm də özünün daha fəal iştirakı üçün əlavə imkanlar əldə etmişdir.

Bütün bunların regionlararası miqyasda geosiyasi nəticəsini türkiyəli nazir Alparslan Bayraktar bir neçə tezisdə lakonik və dəqiq ifadə etmişdir. Türkiyənin energetika naziri “Habertürk”ə verdiyi müsahibədə vurğulamışdır ki, “Türkiyə ilk dəfədir ki, Macarıstan, Bolqarıstan, Rumıniya, Serbiya kimi Avropa ölkələrinə qaz ixrac edir. Ümid edirik ki, Türkiyə qaza olan qiyməti müəyyən edən ölkə olacaqdır. Biz Rusiya tərəfi ilə birgə söylərimizə davam edirik...” A.Bayraqdar onu da vurğulamışdır ki, İstanbul dünyanın maliyyə mərkəzlərindən birinə çevrilə bilər.

Türkiyəli nazirin fikirləri arxasında böyük bir həqiqət dayanır: bütün bu yeniliklərin kökündə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin məharətli liderlik fəaliyyəti dayanır! Bunu Türkiyə rəhbərliyi daim böyük sevgi ilə vurğulayır. Məsələ ondan ibarətdir ki, Türkiyənin böyük qaz habi rolunu oynamasında İlham Əliyevin Çindən başlayan Orta Dəhliz və Mərkəzi Asiya dövlətlərinin enerji resurslarını əhatə etməsi ilə yanaşı, Rusiyanın da bu prosese cəlb olunmasını təmin edən möhtəşəm addımları həlledici rol oynamışdır. İlham Əliyev həmin aspektləri Cənubi Qafqazda postmüharibə dövrünün geosiyasi arxitekonikasının yaradılması kontekstində üzvi surətdə daxil edən liderdir!

Bununla Azərbaycan Prezidenti postmüharibə dövründə regional sülh, əməkdaşlıq və təhlükəsizlik şəbəkəsinin qurulmasını döndürən region – Uzaq Şərq, Mərkəzi Asiya, Qafqaz və Avropa üçün eyni dərəcədə aktual olan faktora çevirmişdir və yeni geosiyasi strukturlaşmanı regionlararası əlaqələrin təminatçısı səviyyəsinə yüksəltmişdir! Dövlətçiliyimizdə tarixi nəliyyətdir! Çünki Azərbaycan faktiki olaraq real surətdə postmüharibə dövrünün memarı funksiyasını bacarıqla yerinə yetirir!

Şimal-Cənub: Azərbaycan ssenarisi üzrə diriliş

Bu nəqliyyat-logistika və enerji marşrutu, sözün əsl mənasında, başı belalıdır. İllərdir ki, ondan danışılır, lakin real addımlar gözə dəymirdi. İndi Azərbaycan Prezidenti bu marşruta yeni nəfəs verir. Qarabağ münaqişəsi həll olunandan və Azərbaycan ərazi bütövlüyü ilə suverenliyini tam təmin edəndən sonra İlham

Əliyev konkret təklifləri və addımları ilə Rusiya üçün ciddi əhəmiyyəti olan həmin istiqaməti canlandırır.

Bu prosədə İrənin iştirakı ayrıca əhəmiyyət daşıyır. Hindistan (Mumbay portu vasitəsi ilə) bu marşrutdan faydalanıla bilər. Onu deyək ki, Şimal-Cənub marşrutu Xəzər regionunda üç budağa ayrılır – Qərb (Azərbaycan vasitəsi ilə), Şərq (Qazaxstan, Özbəkistan və Türkmənistan istiqaməti) və Transxəzər. Bu üç istiqamət sistem halında çox geniş məkan üçün Şimal-Cənub marşrutunu cəlbədicidir. Rusiya, Qafqaz, İran və Hindistanın bura daxil olduğu çoxdan məlumdur. Hazırda Azərbaycanın fəallığı ilə Yaxın Şərq ölkələrinin də həmin marşruta maraqlı göstərdiyi müşahidə edilir. Konkret fakt kimi, Birləşmiş Ərəb Əmirliklərini, Bəhreyni, Omanı göstərə bilərik. Bu ölkələrin rəhbərliyi ilə son zamanlar Rusiya rəhbərliyi arasında faydalı danışıqlar olmuşdur. Həmin istiqamətdə prosesin genişlənməyi proqnozlaşdırılır.

Xatırladaq ki, vurğulanan istiqamətin yeni mərhələyə qalxması Prezident İlham Əliyevin ciddi fəaliyyəti ilə sıx bağlıdır. Belə ki, Azərbaycan Prezidenti Yaxın Şərq ölkələri ilə (məsələn, İraq) enerji və nəqliyyat-logistika sferasında əməkdaşlıqla bağlı müzakirələr aparmışdır. Eyni zamanda, Rusiya lideri ilə İlham Əliyevin bir neçə dəfə məsələni müzakirə etdiyi faktıdır. Onu da deyək ki, bu marşrut üzrə də Türkiyənin böyük əməkdaşlıq imkanları əldə etdiyi aydındır.

Beləliklə, çox geniş bir geosiyasi məkanda Şimal-Cənub əməkdaşlıq marşrutu üzrə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Cənubi Qafqaza yeni geosiyasi status qazandırmışdır. Bu status postmüharibə dövründə sülh, əməkdaşlıq və

təhlükəsizliyin multiparametrliliyi mahiyyətli olması formasında həyata keçirilir. Həmin kontekstdə regionda postmüharibə dövrünün yekun mənzərəsini formula edə bilərik.

Yekun mənzərə

Cənubi Qafqazın postmüharibə dövrünün yekun geosiyasi mənzərəsinin arxitekonikası mahiyyətə multifaktoral, multimodal və multilateral xarakter daşıyır. O, multiregional arxitekturanın tərkib hissəsi kimi formalaşır. Burada İlham Əliyevin liderlik nümunəsinin fəlsəfi aspektdə bir sıra özəllikləri aydın olur.

Hər şeydən öncə, Azərbaycan Prezidenti lider kimi şəxsi qətiyyəti və ümumi mənzərəni yüksək strateji zəka ilə görə bilməsi ilə fərqlənir. Bu miqyasda geniş baxış İlham Əliyevin nəzəriyyə ilə praktikanı böyük məharətlə eyni məntiqi müstəvidə qarşılıqlı əlaqədə uyğunlaşdıraraq qabiliyyəti ilə birləşir.

Bir dövrün geniş geosiyasi məkanda memarı olmaq böyük siyasi liderlik keyfiyyətindən xəbər verir. Xüsusilə, söhbət postmüharibə dövründə sülh, əməkdaşlıq və təhlükəsizliyin vəhdətində baş verən proseslərdən gedirsə, ikiqat mürəkkəb situasiyadan bəhs edilir. Çünki indi fəlsəfi və siyasi araşdırmalarda əsas diqqət böhran və münaqişə vəziyyətində liderlik nümunəsinə yönəldilməkdədir. Bunun fonunda münaqişədən sonrakı mərhələdə regionları inkişaf etdirmək nümunəsi daha aktual görünür. Çünki sonucda bəşəriyyətin mövcudluğu əsas mövzudur.

Postmüharibə dövrünün memarı kimi İlham Əliyev liderliyinin çox özəl cəhətlərindən biri regional geosiyasi arxitekturanı milli ideya faktoruna uyğunlaşdırmaq keyfiyyəti ilə bağlıdır. Bu, faktiki olaraq, Azərbaycan Respublikasını müasir tarixi mərhələdə regional miqyasda özəl geosiyasi status səviyyəsinə qovuşdurmaq deməkdir. Yəni real zamanda və realpolitika çərçivəsində regional geosiyasi arxitekonika Azərbaycanın milli ideyasındakı məzmun və strateji məqsəd “çətiri” altında formalaşır ki, bu da geniş prizmada regionun taleyinin Azərbaycanın dövlətçilik kursu ilə sıx bağlılığı deməkdir. Eyni zamanda, yeni tarixi mərhələdə Azərbaycanın milli ideyasında regional miqyasda uğur faktorunun ciddi surətdə nəzərə alınması zərurətinin meydana gəlməsi deməkdir. Son dərəcə əhəmiyyətli məqamdır!

Nəhayət, İlham Əliyevin postmüharibə dövrünün arxitekonikasını bütövlükdə TDT kontekstində “inşa” etdiyi tezisini irəli sürmək olar. Bu, müstəqil bir dövlətin strateji seçiminin ana punktudur. Azərbaycan XXI əsrin geosiyasi ruhuna uyğun olaraq, dövlətlər qrupunun ən fəal üzvü kimi regional və qlobal miqyasda inkişafında qətiyyətlidir!

Bununla Azərbaycan Prezidenti postmüharibə dövründə şəxsiyyət kimi liderliyinin təkamül dinamikasını, dövlət başçısı – lider kimi regional və şəxsiyyət – dövlət başçısı – lider kimi qlobal inkişafın dinamikaları ilə ziddiyyətsiz uyğunlaşdıraraq böyük lider olaraq özünü təsdiq etməkdədir!

Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfe elmləri doktoru